

Actie agenda Erfgoed Utrecht 2022-2024

Utrechts erfgoed verbindt mensen en tijden
Erfgoednota

Erfgoednota 'Utrechts erfgoed verbindt mensen en tijden'

Het Utrechtse erfgoed is van grote waarde. Het bepaalt in aanzienlijke mate het karakter van onze stad door alle zichtbare (monumenten, historisch landschap) én onzichtbare (archeologie, geschiedenis, verhalen) dragers van het verleden. Door verleden, heden en toekomst te verbinden, draagt het op verschillende manieren bij aan de opgaven waar we als stad voor staan, zoals klimaatadaptatie, wonen, groene schaa sprong, gezond leefklimaat, recreatie. Het erfgoed is de basis voor de ruimtelijke structuur en kwaliteit van onze stad, zoals de oude binnenstad, de historische groen/blauwe structuren, beeldbepalende monumenten, bijzondere stedenbouwkundige ensembles en parken. Het laat ook zien hoe de bewoners en gebruikers van onze stad door de eeuwen heen veranderen. Juist in tijden van groei en transitie draagt erfgoed bij aan een leefomgeving waarin mensen zich thuis voelen.

In de erfgoednota 'Utrechts erfgoed verbindt mensen en tijden' staat beschreven hoe we met ons erfgoed in de stad omgaan. De erfgoednota is in februari 2022 door de Utrechtse gemeenteraad vastgesteld. Met een motie (T23/M59) is daarbij gevraagd om een actie agenda: "De wethouder komt in Q4 2022 per raadsbrief met een Actieagenda van de Erfgoednota, in de vorm van een raadsvoorstel, naar de raad. De mogelijkheden om te prioriteren en participatie worden hierin onder andere meegenomen."

Wat is de actie agenda Erfgoed?

Wat is het wel

De actieagenda geeft nadere invulling aan:

- de 4 strategieën zoals benoemd in de erfgoednota;
- bestuurlijke toezeggingen en moties;
- programmabegroting erfgoed 2023

De actie agenda geeft een overzicht van acties, participatie en planning.

Keuzes maken

De uitvoering van alle wettelijke taken, reguliere werkzaamheden én alle moties en wensen, passen niet binnen de huidige begroting en capaciteit van Erfgoed. De actieagenda geeft daarom een prioritering van de werkzaamheden.

De wettelijke en reguliere werkzaamheden staan in de actieagenda als eerste genoemd. Deze werkzaamheden lopen altijd door. Actualisaties en werkzaamheden die bijdragen aan de “basis op orde” zijn daar onderdeel van en hebben soms een jaartal gekregen waarop de actualisatie gereed moet zijn.

In deze actieagenda is voor de andere werkzaamheden geprioriteerd op basis van criteria: lopende projecten, verplichtingen, aanbestedingen en werkzaamheden die noodzakelijk zijn om bij de andere opgaven van de stad aan te haken. Deze werkzaamheden hebben in de kolom “wanneer” een termijn of jaartal staan. De werkzaamheden waar geen jaartal bij staat, zijn minder urgent en kunnen tzt mogelijk op andere manieren worden uitgevoerd (stages, maatschappelijke partners). Vanzelfsprekend kan de gemeenteraad hier een andere prioritering in aanbrengen.

50 jaar erfgoedzorg in Utrecht

- De doelstelling van ons gemeentelijk erfgoedbeleid is behouden, beheren en benutten van erfgoed als cultuurhistorische drager van het karakter van Utrecht. Dit karakter is een essentieel onderdeel van de kwaliteit van de Utrechtse leefomgeving.
- In 1972 werd de eerste stadsarcheoloog aangesteld en al snel daarna werden ook bouwhistorie en monumentenzorg ingebed in de gemeentelijke organisatie. Utrecht kent een rijke onderzoekstraditie met vele publicaties. Erfgoed is nu onderdeel van de ontwikkelorganisatie Ruimte.
- Wettelijke kaders en regels: Erfgoedwet, Erfgoedverordening, bepalingen uit de oude Monumentenwet (tot inwerkingtreding Omgevingswet), Omgevingswet, Wet op de Archeologische Monumentenzorg, Archiefwet, Wabo.
- Basisinstrumentarium voor erfgoedzorg: adviseren bij visie- en planvorming (oa Omgevingsvisies, SPVE's, IPVE's, bouwenveloppen, vooroverleg etc), cultuurhistorische waardenstellingen (monumenten, ensembles, archeologie, beschermde stads- en dorpsgezichten, Unesco werelderfgoed), bestemmingsplannen, omgevingsvergunningen, de Omgevingswet en tot de inwerkingtreding een aantal bepalingen uit de oude Monumentenwet, de Verordening op de Archeologische Monumentenzorg, Wabo, nadere regels.
- We moeten voldoen aan de Kwaliteitsnorm Archeologie en de Kwaliteitscriteria VTH (voldoende deskundigheid in huis om vergunningen te mogen verlenen).
- Het Europese Verdrag van Faro benadrukt de maatschappelijke en verbindende waarde van cultureel erfgoed en het belang van deelname door de samenleving. In 2023 zal de Rijksoverheid het verdrag ratificeren en met een implementatieplan komen.

4 strategieën erfgoednota

1. Beleidsinstrumenten op orde (basis op orde)

Om aan de eisen van de Omgevingswet te voldoen, wordt een aantal beleidsinstrumenten geactualiseerd en worden data gedigitaliseerd en toegankelijk gemaakt voor initiatiefnemers. Daarbij ontwikkelen we beleidsregels en uitvoeringsrichtlijnen die bijdragen aan een heldere en inzichtelijke dienstverlening.

Om beleidsinstrumenten op te stellen, actueel te houden en correct te gebruiken is continu onderzoek nodig, bv door cultuurhistorische waardestellingen van gebieden, bouwhistorische waarden van monumenten en archeologische waarden in de bodem.

Bij “basis op orde” hoort ook collectiebeheer, digitalisering, huisvesting, kennisontwikkeling.

2. Erfgoed biedt een fundament voor ruimtelijke ontwikkeling in de stad (erfgoed in het ruimtelijk domein)

Het Utrechtse erfgoed bepaalt in aanzienlijke mate het karakter van onze stad door alle zichtbare én onzichtbare (archeologie, geschiedenis, verhalen) dragers van het verleden. Het erfgoed is de basis voor de ruimtelijke structuur en kwaliteit van onze stad, zoals de oude binnenstad, de historische groen/blauwe structuren, beeldbepalende monumenten, bijzondere stedenbouwkundige ensembles en parken. Erfgoed adviseert in gebiedsteams en in projecten. De waarden van bestaande en nieuw aan te wijzen beschermde stads- en dorpsgezichten zijn vastgelegd in omgevingsplannen en wegen mee in gebiedsontwikkelingen. Dat zelfde geldt voor Unesco werelderfgoederen NHW en Limes die een bijzondere status hebben.

3. Erfgoed toegankelijk en beleefbaar maken (publieksbereik)

We onderschrijven het gedachtegoed van het verdrag van Faro door de burger centraal te stellen in het proces van identificatie, beheer en duurzaam gebruik van cultureel erfgoed. We delen kennis over archeologie, bouwhistorie en architectuur door publicaties, digitaal ontsluiten, evenementen, exposities, lezingen, open dagen, vrijwilligersactiviteiten, webinars en thematische wandelingen. We hebben de subsidieregeling Publieksbereik Erfgoed. We passen waar mogelijk participatie toe bij alle werkzaamheden en activiteiten.

4. Erfgoed koesteren en benutten bij de klimaatopgaven van de stad (erfgoed en duurzaamheid)

We zetten beleidsinstrumenten, kennis en informatievoorziening in om het verduurzamen van monumenten te stimuleren. Ruimtelijk erfgoed (oa groen en blauwe historische structuren, Unesco werelderfgoed, parken) kan bijdragen aan diverse opgaven van onze stad: gezond leefklimaat, klimaatadaptatie, groen, biodiversiteit, energieopwekking etc.

Beleidsinstrumenten op orde: acties

Wat	Mogelijkheden participatie	Wanneer	Resultaat
Archeologisch advies bij voorgenomen werkzaamheden, en archeologisch onderzoek als bevoegd gezag begeleiden en controleren.		Wettelijke taak	Kennis opbouwen en bewaken van het Utrechts bodemarchief. Wettelijke rol als bevoegd gezag.
Uitvoeren archeologisch onderzoek	Vrijwilligers, open dagen, vondsten tentoonstellen op vindplek.	Wettelijke taak	Wettelijke verplichting bij ontwikkelingen die de bodem verstoren. Kennis opbouwen en bewaken van het Utrechts bodemarchief.
Digitalisering erfgoeddata (bouwhistorische opnames, archeologische onderzoeken, inventarisaties en waardestellingen)	Ism Utrechts Archief	Wettelijke taak	Vereisten OW: Beperkingen vanwege erfgoed zijn kenbaar voor eigenaren/initiatiefnemers. Vergemakkelijken en transparanter maken vergunningenproces. Kennis delen.
Geactualiseerde archeologische beleidskaart		Q1 2023	Accurate dienstverlening behorend bij OW
Cultuurhistorische waardenkaart		Q4 2023	Accurate dienstverlening behorend bij OW
Nieuwe Erfgoedverordening	Consultatie Erfgoedvereniging Heemschut, Historische Vereniging Vleuten de Meern, Usine, Vereniging Oud Utrecht, Cuypersgenootschap.	Q4 2022	Actuele erfgoedverordening die aansluit bij OW
Uitvoeringsrichtlijnen monumentenzorg	Belangenverenigingen, monumenteneigenaren (bv UU, Stichting Stadsherstel, PGU, K.F. Heinfonds, UMF, particuliere eigenaren	Q4 2023	Eenduidige en transparante uitvoeringsrichtlijnen en toetsingscriteria voor monumenten.
Beleidsregels ten behoeve van actuele gebruiksbehoeften monumenten.	Belangenverenigingen, monumenteneigenaren (bv UU, Stichting Stadsherstel, PGU, K.F. Heinfonds, UMF, particuliere eigenaren	Q4 2023	Eenduidige en transparante beleidsregels en kaders voor verschillende categorieën erfgoed en hun beschermingsregimes.
Onderzoeksagenda erfgoed	Erfgoed belangenverenigingen, kennisinstellingen	2023	Een onderzoeksagenda geeft richting en prioriteit aan de onderzoekswerkzaamheden voor archeologie, bouwhistorie en cultuurhistorie.
Motie 60 handhaven op behoud van erfgoed			

Erfgoed als fundament in ruimtelijke ontwikkelingen: acties

wat	mogelijkheden participatie	wanneer	resultaat
Advisering in gebiedsteams (straks Omgevingstafels)	initiatiefnemers	Wettelijke taak	Gebouwd, archeologisch en ruimtelijk erfgoed is zichtbaar bij planontwikkeling en draagt bij aan de ruimtelijke kwaliteit daarvan
Uitwerken ontwikkelkaders Unesco werelderfgoederen.	Provincie, buurgemeenten	Q4 2022	Ontwikkelkader met ruimtelijk kader belangenafweging voor bv de inpassing van grootschalige energieproductie in en rondom onze stad, NRU, Groot Amelisweer
Advies en onderzoek wervenproject		2022 en verder	Zie wervenproject
Advies en onderzoek restauratie Domtoren		2022 en verder	Beschermen en behouden monumentale waarden, kennisontwikkeling bouwhistorie.
Archeologisch advies en onderzoek visie ondergrond	Regie bij opgave gezond leefklimaat/ondergrond.	2022 en verder	Visie ondergrond waarin archeologische waarden integraal zijn opgenomen
Gebiedsprofiel Domplein	Regie bij gebiedsregisseur	2022 en verder	Integraal gebiedsprofiel Domplein waarbij cultuurhistorische waarden het fundament en inspiratiebron zijn
Inventarisatie post '65/ architectuur 1970-2008	Erfgoedorganisaties, eigenaren monumenten en andere belangstellenden	Q1 2023	Aanwijzing van nieuwe gemeentelijke monumenten. Beschermen en behouden monumentale waarden
Visie religieus erfgoed	Eigenaren en gebruikers van religieus erfgoed in Utrecht, erfgoedorganisaties	Q1 2023	Actuele visie en inventarisatie religieus erfgoed, waarin aandacht voor behoud van sociaal-maatschappelijke betekenis van religieuze gebouwen voor stad en directe omgeving.
Evaluatie beschermd stadsgezicht Minstroom	Bewoners en gebruikers gebied	Q1 2023	Input voor ontwikkelkaders beschermde gezichten
Ontwikkelkaders beschermde stads- en dorpsgezichten	Erfgoedorganisaties, bewoners	Q4 2023	Ontwikkelkader voor beschermingsregime beschermde stads- en dorpsgezichten en doorvertaling in Omgevingsplan.
Inventarisatie groen en blauw erfgoed			Versterken groene en blauwe cultuurhistorische structuren
Motie 478 Aanvulling/ actualisatie industrieel erfgoed	Erfgoedorganisaties, eigenaren		Erfgoedwaarden worden volwaardig meegenomen in het Utrechts planproces.
Actualiseren inventarisatiemoonschepen/ nautisch erfgoed	Erfgoedorganisaties, eigenaren		Vorige inventarisatie leidde tot het aanwijzen van ligplaatsen specifiek voor historische schepen.
Actualisatie inventarisatie winkelpuien	Erfgoedorganisaties, eigenaren, URF		Cultuurhistorisch waardevolle winkelpuien in stand houden. Draagt bij aan de ruimtelijke kwaliteit van gebieden. Onderzoeken of cultuurhistorisch waardevolle puien in stand gehouden kunnen worden dmv URF

Erfgoed toegankelijk en beleefbaar maken: acties

wat	mogelijkheden participatie	wanneer	resultaat
Nieuwe erfgoedwebsite		gereed	Kennis Utrechts erfgoed delen en toegankelijk en beleefbaar maken
Bijdragen aan evenementen, exposities, lezingen, publicaties, opendagen, webinars, podcasts etc	Oa Musea, HUA, erfgoedorganisaties, Kerken Kijken, Open Monumentendag, RTV Utrecht, scholen.	doorlopend	Kennis Utrechts erfgoed delen en toegankelijk en beleefbaar maken.
Visualiseren 3D archeologisch en bouwhistorisch onderzoek	Erfgoedpartners en -organisaties	doorlopend	Kennis digitaliseren en toegankelijk en beleefbaar maken voor belanghebbenden. Toetsen onderzoeksresultaten.
Subsidieregeling Publieksbereik		doorlopend	Faciliteren initiatieven erfgoed
Exploitatie Museum Hoge Woerd	Bezoekers, scholen, vrijwilligers	doorlopend	Versterking Museum Hoge Woerd als regionaal huis van de archeologie en centrum van erfgoededucatie
Open dagen archeologische vindplaatsen	Bezoekers en vrijwilligers	doorlopend	Archeologie toegankelijk en beleefbaar maken
Plan van aanpak en implementatie publieksbereik Unesco Nieuwe Hollandse Waterlinie en Neder-Germaanse Limes		Q2 2023	Unesco werelderfgoederen zijn bekend bij bewoners en bezoekers van Utrecht en bewoners zijn actief betrokken bij beschermen en benutten
Museale route kasteel Vredenburg		Q3 2023	Erfgoed toegankelijk en beleefbaar
Ontwikkeling nieuwsbrief en socials Erfgoed		2023	Kennis delen, informatie toegankelijk en beleefbaar, actuele agenda activiteiten
Plan van aanpak vernieuwing ANWB informatieborden	ANWB, rijkswaterstaat, Landschap en Utrechts Erfgoed	2023	Borden Nieuwe Hollandse Waterlinie worden eind december 2023 vervangen op de rijkswegen in de provincie Utrecht. Voor de Limes wordt een landelijk ontwerp gemaakt.
Implementatieplan verdrag van Faro	RCE	2024	Meer activiteiten in het kader van het motto van Faro: Erfgoed voor en met iedereen.
Motie 62 Maak de uitwerking van immaterieel erfgoed concreet		2024	Uitwerking van deze motie in samenhang met implementatie Faro
Wandelroute Maliebaan		2024	Erfgoed toegankelijk en beleefbaar
Boekpublicatie Archeologie in Leidsche Rijn		2024	Erfgoed toegankelijk en beleefbaar

Erfgoed koesteren en benutten bij klimaatopgaven: acties

wat	mogelijkheden participatie	wanneer	resultaat
Advisering bij vergunningverlening monumenten	Commissie Welstand en Monumenten RCE	Wettelijke taak	Binnen de wet- en regelgeving beschermen, behouden en benutten monumenten.
Informeren en begeleiden monumenteneigenaren bij verduurzamingsmaatregelen monumenten	Eigenaren monumenten	doorlopend	Vergunningaanvragen voor maatregelen passen binnen wet- en regelgeving. Door middel van een vooroverleg (voorafgaand aan vergunningaanvraag) zijn initiatiefnemers goed geïnformeerd.
Subsidies voor maatregelen verduurzamen monumenten van gemeente, provincie en rijk bundelen op de website		Q4 2022	Overzicht van alle financiële mogelijkheden ter ondersteuning van verduurzamen monumenten. Gereed
Verstrekken subsidies verduurzaming monumenten	Eigenaren monumenten	doorlopend	Verduurzamen monumenten
Voorbeelden duurzaamheidsmaatregelen monumenten op platform Jouw Huis Slimmer en op de gemeentelijke website	Eigenaren monumenten	doorlopend	Verduurzamen monumenten
Advisering verduurzamen gemeentelijke monumenten	Regie VGU	Q4 2022 en verder	Verduurzamen en energiezuinig maken eigen monumentenbezit gemeente.
Motie 158 met 10 pilots voor energiebesparende maatregelen en versnellen vergunningproces	Eigenaren monumenten	Q1 2023	Verbeteracties worden uitgevoerd in kader OW, Actie agenda erfgoed en opgave energietransitie
Integreren van leningen voor restauraties en energiemaatregelen in het URF.		Q2 2023	1 regeling, waardoor we flexibeler met aanvragen om kunnen gaan.
Zoekgebieden duurzame opwek voor energie	Regie bij energietransitie	Q4 2022 en verder	Erfgoedwaarden worden beschermd, behouden en benut bij het zoeken naar gebieden voor duurzame energieopwekking.

Wat doen we (voorlopig) niet

Wat doen we (voorlopig) niet

- De werkzaamheden waar geen jaartal bij staat, zijn ons inziens op dit moment minder urgent om aan de doelstelling van het programma erfgoed te voldoen. Deze kunnen te zijner tijd mogelijk op andere manieren worden uitgevoerd. Vanzelfsprekend kan uw raad daar een andere keuze in maken. Hieronder lichten we dit toe:
- Uitvoeren van motie 60 het handhaven op behoud van erfgoed, vraagt om een verdere uitwerking met organisatieonderdeel Vergunningen, Toezicht en Handhaving. Handhaven op behoud van erfgoed zou opgenomen moeten worden in de regionale Uniforme uitvoering- en handhavingsstrategie. Deze is in 2022 voor een periode van 2 jaar vastgesteld.
- Uitvoeren van motie 62 de uitwerking van immaterieel erfgoed concreet maken. Immaterieel erfgoed is: “Cultuuruitingen die door erfgoedgemeenschappen worden beleefd als erfgoed en hen een gevoel van identiteit en continuïteit geven. Dit immaterieel erfgoed wordt steeds opnieuw vormgegeven in samenhang met maatschappelijke veranderingen en in interactie met de sociale omgeving en van generatie op generatie doorgegeven.”, aldus het Kenniscentrum immaterieel erfgoed Nederland. Het uitwerken hiervan vraagt om een grote mate van participatie en continue bijdrage van bewoners, ondernemers, instellingen etc. in onze stad. Mogelijk kan dit uitgewerkt worden in het kader van de ratificatie van het Verdrag van Faro, waartoe de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de ondertekening en implementatie voorbereid.
- Behoud van ambacht past niet binnen de capaciteit en expertise van Erfgoed. Bekend is wel, dat de Utrechtse Monumentenwacht en verschillende restauratie aannemers zelf mensen opleiden in het restauratievak.
- Een inventarisatie groen/blauw erfgoed, de actualisatie industrieel erfgoed, de actualisatie woonschepen/nautisch erfgoed en de actualisatie winkelpuien past niet binnen de huidige capaciteit van erfgoed. Omdat ze wel bijdragen aan het beschermen, behouden en benutten van ons erfgoed, zullen we onderzoeken of de werkzaamheden ofwel op een later moment, ofwel door stagiairs, afstudeerders, vrijwilligers of maatschappelijke - /erfgoedpartners opgepakt kunnen worden.
- Het intensiveren van de strategie “erfgoed toegankelijk en beleefbaar” en eventuele implementatie van het verdrag van Faro vragen om meer inzet op communicatie en participatie. Hierover gaan we in gesprek met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.
- De vraag naar DuMo subsidies neemt toe. Voor een periode van 5 jaar (tot 2024) is er vanuit het programma duurzaamheid, onderdeel energietransitie, 100.000 euro beschikbaar gesteld voor DuMo subsidies. Daarvan resteert nu (november 2022) nog 34.155 euro. We verwachten dat door de stijgende energieprijzen, de toenemende belangstelling voor het energetisch verduurzamen van monumenten én de actievere communicatie daarover door de gemeente het aantal subsidieaanvragen zal toenemen. We onderzoeken of we de beschikbare subsidiepot kunnen aanvullen en de subsidie kunnen verlengen voor een volgende periode.
- De subsidie publieksbereik is onvoldoende om alle passende aanvragen te honoreren. Door vanaf 2023 jaarlijks een thema centraal te stellen voor aanvragers, bv het betrekken van jongeren bij erfgoed, kan de hoeveelheid aanvragen mogelijk begrensd worden.

